

ни Півн. Причорномор'я (передусім, Херсон. єпархії) і Криму, греків Приазов'я (історія переселення, мова, етногр. особливості тощо), Греції XVIII–XIX ст.

У 1904 Н. Я. Серафимова, вдова С., передала КДА частину його б-ки та колекції рукописів, у т. ч. листи від митрополита Макарія (Булгакова), архієпископів Гавриїла (Розанова), Інокентія (Борисова), Димитрія (Муретова), архімандрита Антоніна (Капустіна).

Осн. тв.: Воспоминания о преосвященном Гаврииле, первом (в Одессе) архиепископе Херсонском и Таврическом, а потом Тверском и Кашинском. – О., 1859. – [4], 84 с.; Жизнеописание священномученика Григория, Патриарха Вселенского, почивающего в Свято-Троицком греческом храме в Одессе. – О., 1862. – 46 с.; Крымские христиане (греки) на северных берегах Азовского моря // Прибавление к Херсонским Ев. – 1862. – № 3. – С. 145–177; Манускрипт греческого древнего Евангелия // ЗапООИД. – 1867. – Т. 6. – С. 507–513; Заметки из архива Готфийской епархии в Крыму // Там само. – С. 591–595; Новые известия о древней Сугдейской (Сурожской) епархии в Тавриде // Прибавление к Херсонским Ев. – 1865. – № 4. – С. 161–181; Святители из воспитанников Киевской духовной академии со времени ее преобразования в 1819 году // Там само. – 1869. – № 23. – С. 820–824; Воспитанники Киевской духовной академии, служившие и служащие в Херсонской епархии в должностях училищных и епархиальных со времени преобразования Академии в 1819 году // Там само. – С. 824–832; Памяти преосвященнейшего Макария (Булгакова), митрополита Московского // ЗапООИД. – 1883. – Т. 13. – С. 223–230; Приложение (сведения о воспитанниках КДА) // Там само. – С. 231–232.

Пер. з грец.: Херсонские святители. Страдание священномучеников Херсонских, епископов: Василевса, Капитона и других // ЗапООИД. – 1868. – Т. 7. – С. 120–131; Старинные греческие акты, принадлежащие Музею Одесского общества истории и древностей: Письма Иерусалимского патриарха Поликарпа к архиепископу Екатеринославскому Иову // Там само. – 1875. – Т. 9. – С. 384–389.

Арх: ІР НБУВ. – Ф. XIII. – № 1792; Ф. 175. – № 2040; Ф. 301 (КДА). – №№ 327 Л, 615 Л, 624 Л, 630 Л, 632 Л, 766Л; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 1262; ОР РГБ. – Ф. 173.IV. – Д. 79.

Опубл. дж.: [Мартирій (Чемена), прот.] Некролог о протоиерее Серафиме Серафимове // Прибавление к Херсон. Ев. – 1884. – № 7. – С. 215–227; Яковлев В. А. Протоиерей Серафим Антонович Серафимов // ЗапООИД. – 1886. – Т. 14. – С. 804–806; Отчет Церковно-исторического и археологического общества при Киевской духовной академии за 1904 год // ТКДА. – 1905. – № 4. – С. 3–4; Письма преосвященного Гавриїла Розанова, первого в Одессе архиепископа Херсонского к протоиерею Серафиму Антоновичу

Серафимову. Отд. 1: Письма из Одессы // Прибавление к Херсон. Ев. – 1905. – № 7. – С. 239–248; Письма архимандрита Антонина (Капустина) к протоиерею Серафиму Антоновичу Серафимову // ТКДА. – 1906. – № 8/9. – С. 680–710; № 10. – С. 108–135; № 11. – С. 361–382; 1908. – № 2. – С. 237–265; № 3. – С. 404–421; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. III (1796–1869 гг.). – Т. 5 (1823–1869 гг.) / с предисл., введ. и прим. проф. прот. Ф. И. Титова. – К., 1915. – С. 370, 379, 408, 432.

Літ.: Хмарський В. М. Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей. – О., 2002. – С. 204–207; Непомнящий А. А. Роль духовних осіб у розвитку історичного краєзнавства в Криму (друга половина XIX – початок XX ст.) // УІЖ. – 2003. – Вип. 4 (451). – С. 124; Діанова Н. М. Протоіерей С. Серафимов як дослідник історії Південної України // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. – 2011. – Вип. 3. – С. 199–205.

С. Л. Кузьміна

СЕРГІЙ (ВАСИЛЕВСЬКИЙ Віктор Матвійович) [рос. Сергей (Василевский Виктор Матвеевич)] (1829 – липень 1892), архімандрит РПЦ, випускник КДА – церк. біограф, педагог, адміністратор, духовний письменник.

Нар. у с. Печенкіно Бирського пов. Оренбурзької губ. (нині – Бирського р-ну Республіки Башкортостан, РФ). Після закінчення Оренбурзької ДС (1842–48, губернське м. Уфа – нині столиця Республіки Башкортостан) служив у Уфимському ДУ (12.07.1848–29.04.1856), де послідовно обіймав посади вчителя нижчого відділення, інспектора, вчителя вищого відділення.

У 1857–59 навчався у вищому відділенні КДА. Випускний твір присвятив темі «Служение Русской Церкви делу народного образования в Древней России». Закінчив КДА зі ступ. канд. богослов'я, отримавши право на здобуття ступ. магістра після двох років бездоганної духовно-училищної чи єпархіальної служби та підготовки магістерського твору (ухвалу Конференції КДА від 07.08.1859 затверджено Св. Синодом 08.10.1859).

Після завершення навчання прийняв чернецтво (чин постригу звершено єпископом Чигиринським Антонієм (Амфітеатро-

вим) 28.09.1859 у КПЛ); був рукопокладений у сани ієродиякона (30.09.1859) та ієромонаха (04.10.1859). З жовтня 1859 обіймав посаду помічника ректора Томської ДС із богослов. дисциплін. Одночасно виконував обов'язки помічника інспектора, викладав також логіку та психологію. Вчителював (без винагороди) у місцевій недільній школі. Опікувався проходженням пед. практики семінаристами старших класів. Займався місіонерською діяльністю серед старообрядців.

У 1862–65 служив у м. Вітебську (нині – обл. центр Республіки Білорусь): обіймав посади доглядача Вітебського ДУ (1862–10.11.63) та викладача Полоцької ДС (10.11.1863–65). Був членом Вітебського губернського стат. ком-ту. У 1865–67 служив у Свято-Троїцькому монастирі м. Смоленська. Із 1867 переведений на служіння до м. Казані (нині – адм. центр Республіки Татарстан РФ). Викладав грец. мову у Казанській ДС (20.06.1868–1879). Був настоятелем Йоано-Предтеченського чол. монастиря (1872–76 – у сані ігумена; 1876–79 – у сані архімандрита) та Свято-Успенського Зилантового монастиря (фактично – з 1879, затверджений на посаді в лютому 1880). Мав відзнаки за сумлінну службу, у т. ч. ордени Св. Анни 3-го (1881) та 2-го (1885) ступ., Св. Володимира 4-го ступ. (1889). Був членом Тов-ва відновлення правосл. християнства на Кавказі та Тов-ва класичної філології і педагогіки.

Із поч. 1860-х друкував у єпархіальній та губернській періодиці (а також окремими брошурами) краєзнавчі нариси, проповіді та повчання, дописи на актуальні теми церк. життя тощо. Прагнути здобути ступ. магістра богослов'я, неодноразово подавав свої праці на розгляд Конференції КДА (10.03.1863 – рукопис «Служение Русской Церкви делу народного образования в древней России», 21.05.1864 – брошуру «Святая преподобная Евфросиния, кн. Полоцкая»; 20.10.1864 – брошуру «Девятник – местный церковный праздник в г. Витебске», повчальні полемічні проповіді «Слово в Не-

делю Православия» та «Беседа в день храмового праздника в Полоцкой духовной семинарии 12 июня 1864 г.»; 24.05.1865 – нарис «Витебский Марков Свято-Троицкий мужеский монастырь»; 11.08.1867 – брошуру «Богооткровенная речь Архангела Гавриила к Пророку Даниилу»). Однак, зважаючи на серйозні зауваження рецензентів (свщ. О. М. Колосова, проф. І. Г. Малишевського, проф. Н. І. Щоголева, проф. С. М. Сольського, бакалавра М. Л. Зайцева, ректора архімандрита Філарета (Філаретова)), які закидали С. брак «научной строгости», «цельности», «навыка к научным и глубоким исследованиям», компілятивність викладу та ін., Конференція КДА відмовила йому у присудженні магістерського ступ.

11.08.1884 подав на розгляд Ради КДА рукопис праці «Высокопреосвященный Антоний (Амфитеатров), архиепископ Казанский и Свяжский». Попри суттєві зауваження рецензента проф. І. Г. Малишевського, який помітив брак не лише «надлежащей обработки» тексту, а й, головне, «отчетливого обзора и научной оценки богословских учено-литературных трудов покойного архипастыря», названий рукопис у 1885 було надруковано в Казані (у 2 т.) без змін; це спонукало Раду КДА 30.10.1887 визнати твір С. таким, що не відповідає вимогам до магістерських дис. 20.10.1888 С. подав на розгляд Ради КДА результат понад 20-річної роботи – друковану працю обсягом понад 1600 с. «Высокопреосвященный Филарет, в схимонашестве Феодосий (Амфитеатров), митрополит Киевский и Галицкий, и его время» (Казань, 1888; у 3 т.). Ця праця, ініційована і керована архієпископом Антонієм (Амфітеатровим), тісні духовні стосунки з яким С. підтримував із часів навчання у КДА, отримала позитивний відгук проф. І. Г. Малишевського, який поряд із певними недоліками відзначив низку її безперечних достоїнств (величезний обсяг зібраного матеріалу, повнота змісту, адекватне відтворення осн. особистісних рис

святителя Філарета (Амфітеатрова) та його діяльності на тлі явищ і подій церк. життя). На підставі цього відгуку 27.03.1889 був допущений Радою КДА до публічного захисту на магістерському колоквиумі, який відбувся за участю офіц. опонентів проф. І. Г. Малишевського та доц. В. З. Завитневича 22.08.1890. За підсумками захисту здобув ступ. магістра богослов'я (затверджений Св. Синодом 08.11.1890).

Помер у Казані. Похований на кладовищі Зилантового монастиря (знищене у 1930-х).

Біогр. праці С., присвячені видатним церк. діячам Антонію та Філарету Амфітеатровим, а також опис Вітебського Маркового Свято-Троїцького монастиря, досі перебувають у наук. обігу.

Осн. тв.: Витебский Марков Свято-Троицкий мужеский монастырь // Памятная книжка Витебской губернии на 1865 год. – СПб., 1865. – Ч. 1. – С. 3–72; СПб., 1865. – 72 с.; Витебск, 1887. – [2], 101 с.; Витебский Марков Свято-Троицкий мужеский монастырь : сочинение иеромонаха Сергия (Василевского), впервые опубликованное в 1865 году, дополненное предисловием, примечаниями и послесловием В. Б. Атапина в году 2015. – Витебск, 2015. – 111 с.; Последние дни жизни, кончина и погребение в Бозе почившего высокопреосвящ. Антония, архиепископа Казанского. – СПб., 1879. – [2], 10 с.; О совершении Литургии преждеосвященных даров вне храма для жителей деревень приходских. – Казань, [1883]. – 26 с.; Высокопреосвященный Антоний (Амфитеатров) архиепископ Казанский и Свяжский. Сост. по личным воспоминаниям и по печатным и письменным документам. – Казань, 1885. – Т. 1 : 1815–1866 гг. – [6], XII, 461 с.; Т. 2 : 1867–1884 гг. – 562 с.; Высокопреосвященный Филарет, в схимонашестве Феодосий (Амфитеатров), митрополит Киевский и Галицкий, и его время. – Казань, 1888. – Т. 1. – XII, 565 с.; Т. 2. – IV, 339 с.; Т. 3. – [2], IV, 714 с.; [Репринт] : Святитель Филарет (Амфитеатров) митрополит Киевский и Галицкий, и его время : [в 3 т.]. – М., 2000; Беседа о прямом призвании и назначении воспитанников духовно-учебных заведений к служению Церкви Божией. – Казань, 1890. – [4], 31 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – №№ 59/7, 59/8, 59/12, 59/15, 59/16; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 4477; Оп. 3. – Спр. 600, 672, 696, 706, 728, 1599, 1949, 1966.

Опубл. дж.: Памятная книжка Витебской губернии на 1865 год. – СПб., 1865. – Ч. 2. – С. 21, 110; Извлечение из протоколов Совета Киевской духовной академии за 1884–1885 учебный год. – К., 1885. – С. 11; [Те саме] за 1887–1888 учебный год. – К., 1888. – С. 49–52; [Те саме] за 1888–1889 учебный год. – К., 1889. – С. 158–175; [Те саме] за 1890–1891 учебный год. – К., 1892. – С. 29–33, 95–96.

Літ.: Благовещенский А. История Казанской духовной семинарии с восемью низшими училищами за XVIII–XIX стол. – Казань, 1881. – С. 331; Лавров К. Материалы для истории Томской духовной семинарии // Томские Ев. – Ч. неофиц. – 1900. – № 6. – С. 31–35; Рошкеттаев А. В. История Свято-Успенского монастыря, что на Зилантовой горе г. Казани. – Казань, 2004. – С. 216–219.

М. В. Яременко, М. Л. Ткачук

СЕРГІЙ (КАРНЄЄВ/КОРНЄЄВ Сергій Євгенович) [рос. Сергей (Карнеев/Корнеев Сергей Евгеньевич)] (22.11 [04.12].1885–29.11.1937), єпископ РПЦ, обновленський митрополит, випускник КДА – церк. діяч і педагог.

Нар. у с. Бобрики Єпифанського пов. Тульської губ. (нині – м. Новомосковськ Тульської обл. РФ) у сім'ї міщанина. Середню освіту здобув у Тульській ДС (1901–07). У 1907–11 навчався у КДА, яку закінчив зі ступ. канд. богослов'я, отримавши право на здобуття ступ. магістра на підставі захисту друкованої дис. без додаткових іспитів (ухвалу Ради КДА від 11.06.1911 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Флавіаном (Городецьким) 08.07.1911). Канд. твір С. «Ветхозаветное библейское учение о посмертной судьбе человека и о его личном бессмертии» отримав схвальні рецензії професорів КДА священника О. О. Глаголева та М. М. Дроздова. У складі паломницької групи студентів КДА на чолі з О. О. Глаголевим здійснив паломницьку екскурсію до Святої Землі (15.06–29.07.1911), яку докладно описав у нарисі «Первая паломническая экскурсия студентов императорской Киевской духовной академии в Святую Землю летом 1911 г.» (опублікований за редакцією О. О. Глаголева у ж-лі «Труды Киевской духовной академии» в 1913–14 та окремою брошурою у 1914).

Наказом обер-прокурора Св. Синоду від 08.10.1911 призначений викладачем гомілетики, літургії і практичного керівництва для пастирів В'ятської ДС (губернське м. В'ятка, нині – м. Кіров, адм. центр Кіров-